

УДК 336.221.2

РОЛЬ АКЦИЗНОГО ПОДАТКУ У СТРУКТУРІ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ

Н. В. Волошин

здобувач вищої освіти першого (бакалаврського) рівня, група ФІН-1 І інт,
навчально-науковий інститут економіки та менеджменту

Науковий керівник – к.е.н., доцент К. М. Семенюк

*Національний університет водного господарства та природокористування,
м. Рівне, Україна*

У статті досліджено роль акцизного податку у формуванні Державного бюджету України. Проаналізовано динаміку надходжень протягом 2011-2021 рр. Запропоновано методи вдосконалення адміністрування акцизного податку.

Ключові слова: акцизний податок, податкові надходження, Державний бюджет України, фіскальна функція.

The article examines the role of the excise tax in the formation of the State Budget of Ukraine. The dynamics of revenues during 2011-2021 were analyzed. Methods for improving the administration of the excise tax were proposed.

Keywords: excise tax, tax revenues, State Budget of Ukraine, fiscal function.

В умовах євроінтеграції важливим аспектом є забезпечення стабільного надходження податків та зборів до Державного бюджету України. Акцизний податок займає важливе місце у податкових надходженнях Державного бюджету. Водночас адміністрування даного податку є складним та потребує контролю за виконанням.

Значущий теоретичний та практичний вклад в дослідження ролі акцизного податку зробили як і зарубіжні, так і вітчизняні вчені-науковці, а саме: Дж. С. Міль, Д. Рікардо, А. Вагнер, В. Петті, Е. Селигмен, Х. Росс, В. Андрущенко, Ю. Іванов, О.Сторожук, А. Луцик, В. Коротун та інші. Однак, попри вагомий дослідження зазначених теоретиків залишаються актуальні питання щодо ролі акцизного податку та шляхів його вдосконалення на різних етапах євроінтеграції.

Метою статті є проаналізувати роль акцизного податку в доходах Державного бюджету України та дослідити шляхи вдосконалення податку.

Акцизний податок – це непрямий податок, який виконує фіскальну та регулюючу функції. Регулююча функція проявляється у здатності впливати та обсяги імпорту та експорту продукції, та здатності обмежувати обсяги споживання шкідливих продуктів. Фіскальна – забезпечує наповнення державної казни.

Згідно ст. 29 Бюджетного кодексу України акцизний податок у розмірі 100% надходить до загального фонду Державного бюджету України (далі – ДБУ). Відповідно до статистичних даних у 2021 році акцизний податок склав 15 % податкових надходжень ДБУ та посів друге місце серед інших податків та зборів (перше – ПДВ 49%) (див. рис. 1).

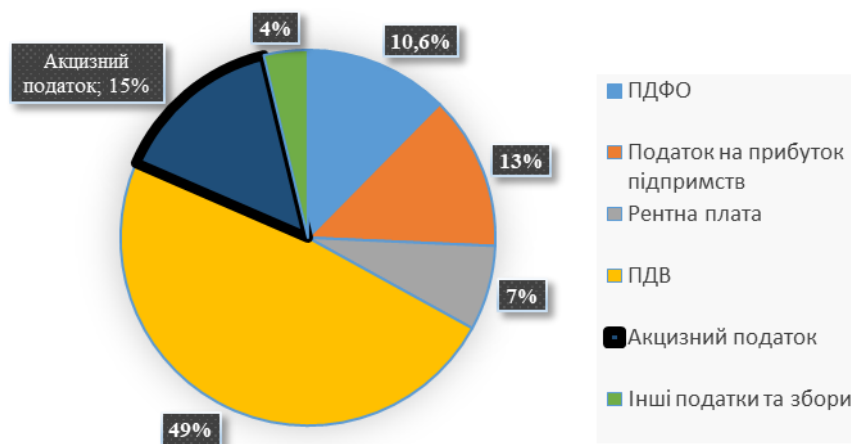

Рис. 1. Структура податкових надходжень до Державного бюджету України за 2021 рік, %

Для більш точної оцінки фіскального ефекту слід розглянути динаміку надходження акцизного податку до ДБУ протягом 2011-2021 років. (табл. 1)

Таблиця 1

Динаміка надходжень акцизного податку до ДБУ протягом 2011-2021 рр., млн. грн

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Акцизний податок	33011	37186	35309	44941	63111	90122	108293	124104	123358	128513	138686
Темп приросту	-	+12,6%	-5,0%	+27,3%	+40,4	+42,8%	+20,2%	+14,6	-0,6%	+4,2%	+7,9

Джерело: складено автором на основі [1].

За даними таблиці 1 спостерігаємо тенденцію акцизного податку до збільшення, показник зростає як в абсолютних так і у відносних значеннях упродовж 2011-2021 рр. Загалом за аналізований період значення акцизного податку зросло у 4 рази (на 105 675 млн. грн), що зумовлює збільшення фіскальної ролі податку. Не стабільні показники лише у 2013 та 2019 роках. У 2013 р. таке явище пояснюється підвищенням ставок акцизного податку та розширенням об'єктів оподаткування (акцизом обкладено усі види продукції, що містять тютюн). Також зменшення надходжень відбувається за рахунок не досконалої системи адміністрування та контролю за сплатою податку. У 2019 році невиконання плану надходжень спричинило збільшення нелегального обігу підакцизних товарів в Україні.

Загалом динаміка надходжень акцизного податку є позитивною, що зумовлено насамперед щорічним проведенням індексації специфічних ставок, визначених в абсолютних значеннях, з урахуванням індексу споживчих цін з метою приведення розмірів ставок акцизного податку у відповідність із інфляційними процесами в економіці та отримання додаткових надходжень до державного бюджету [2].

Акцизний податок формується за рахунок вироблених в Україні підакцизних товарів та ввезених в Україну підакцизних товарів, тому для визначення фіскального впливу податку загалом необхідно проаналізувати його складові (табл. 2).

Таблиця 2

Структура надходжень акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів та ввезених в Україну підакцизних товарів протягом 2014-2021рр., млн. грн.

Показники	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Акцизний податок з вироблених в Україні підакцизних товарів	28085,5	38783,8	55116,3	66303,7	71143,8	69897,1	80449,3	82858,4
Питома вага акцизного податку в структурі доходів ДБУ, %	7,87	7,25	8,94	8,36	7,67	7,00	7,48	6,39
Акцизний податок з ввезених в Україну підакцизних товарів	16855,4	24326,8	35006,2	41989,7	47708,6	53460,8	57846,9	79592,8
Питома вага акцизного податку в структурі доходів ДБУ, %	4,72	4,55	5,68	5,29	5,14	5,36	5,38	6,14

Джерело: складено автором на основі [1].

Згідно даних таблиці 2 спостерігається переважання надходжень від акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів, ніж з ввезених в Україну. Протягом 2014-2021 років тенденція є позитивна, зростання відбувається як у акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів, так і з акцизного податку з ввезених в Україну підакцизних товарів. Проте зростання відбувається тільки в номінальних значеннях податку, при аналізі в аспекті структури доходів ДБУ частка акцизного податку залишається на одному рівні. Це означає, що політика щодо адміністрування податку є ефективною, але оскільки, зростання не стабільне, потребує вдосконалення.

Для більш детального дослідження динаміки надходжень доцільно розглянути рис.2.

Рис. 2. Динаміка надходжень акцизного податку з вироблених в Україні підакцизних товарів та ввезених в Україну підакцизних товарів за 2014-2021рр.

Джерело: складено автором на основі [1].

Динаміка надходжень акцизного податку є позитивною, але не стабільною. Основними чинниками, що впливають на коливання надходжень є: зміна ставок, посилення контролю за обігом підакцизних товарів, збільшення переліку підакцизних товарів, інфляція, курс валют тощо. У структурі надходжень акцизного податку з вироблених підакцизних товарів найбільшу частку займають тютюн, тютюнова продукція та лікєро-горілчані вироби. У 2019 році саме частка тютюнової продукції вплинула на зменшення надходжень акцизного податку до ДБУ. Причинами такої ситуації стали: підвищення ставок акцизу, робоча міграція населення, збільшення нелегальної торгівлі вдвічі (максимальна величина 7%).

З метою підвищення фіскальної функції та вдосконалення системи адміністрування акцизного податку запропоновано:

1. використовувати досвід розвинених країн для збільшення надходжень до ДБУ за рахунок зрівняння ставок акцизного податку;
2. посилити контроль за обігом підакцизних товарів;
3. розширити кількість інструментів нагляду за нелегальним продажем підакцизних товарів;
4. запровадити інноваційні технології та вдосконалити існуючі електронні системи контролю за обігом підакцизних товарів;
5. вдосконалити державний контроль за виробництвом підакцизних товарів;
6. запровадити єдину автоматизовану електронну систему моніторингу та контролю за сплатою акцизного податку, що дозволить підвищити ефективність державного контролю [3, С. 15].

З огляду на те, що акцизний податок відіграє важливу роль в податкових надходженнях і відповідно в доходах Державного бюджету України доцільно проводити заходи для збільшення ефективності фіскальної функції податку. Зокрема, необхідно розширити перелік інструментів для боротьби з тіншовим продажем підакцизних товарів, збільшити штрафи за порушення адміністрування акцизного податку, розширити перелік підакцизних товарів за рахунок «предметів розкоші», запровадити єдиної автоматизованої системи для моніторингу і контролю за виробництвом підакцизних товарів та сплатою податку.

1. Статистична інформація Державного комітету статистики України [Електронний ресурс]. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/income/2020/> (дата звернення: 02.03.2021). 2. Юрчишена Л. В., Шевчук Ю. І. Концептуальні засади адміністрування та фіскальний потенціал акцизного податку в Україні. 2019. URL: <https://r.donnu.edu.ua/handle/123456789/900> (дата звернення: 02.03.2021). 3. Хлебнікова І. І. Фіскальні та регулятивні ефекти акцизного оподаткування в Україні : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.08. Ірпінь, 2018. 20 с.